

IOAN SCURTU

**REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN
DECEMBRIE 1989 ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCURTU, IOAN

**Revoluția Română din decembrie 1989 în context
 internațional** / prof. univ. Ion Scurtu. - București :
Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, 2009

Index.

ISBN 978-973-8333-57-4

94(498)"1989"

ISBN 978-973-8333-57-4

IOAN SCURTU
Academia Oamenilor de Știință din România

REVOLUȚIA ROMÂNĂ
DIN DECEMBRIE 1989
ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

Redacția Publicațiilor pentru Străinătate
(editura acreditată CNCSIS)
București, 2009

Sumar

Considerații privind istoriografia	7
--	---

Capitolul 1

Criza regimului socialist-totalitar

1. Câteva precizări necesare.....	21
2. Evoluția raportului de forțe pe plan internațional.....	32
3. Încercările lui Gorbaciov de a scoate socialismul din criză	36
4. Situația României.....	43
a) Desovietizare și liberalizare.....	43
b) Anii cultului personalității	52

Capitolul II

Principiul Dominoului

1. Frământările din prima jumătate a anului 1989.....	83
2. Vara schimbărilor decisive	100
3. Căderea Zidului Berlinului.....	113
4. Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român	124
5. Întâlnirea de la Malta	151

Capitolul III

Revoluția Română din Decembrie 1989

1. Inevitabilitatea schimbării.....	174
2. Evenimentele din Timișoara	180

3. București, 21-22 Decembrie	217
4. Instaurarea noii puteri	235

Capitolul IV

Bilanț și perspective

1. Patru decenii de istorie.....	289
2. De la totalitarism la democrație	
A. Evoluții politice în Europa central-estică.....	307
B. Evoluția României după 1989	320
Concluzii	371
Indici nume persoane, localități	395
Sumar engleză, franceză, italiană, rusă, spaniolă, germană.....	407

CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA

Anul 1989, care a marcat o schimbare fundamentală în istoria Europei, a preocupat un număr important de politologi, ziariști, oameni politici, istorici. Potrivit unor aprecieri, s-au publicat peste 4 000 de lucrări consacrate evenimentelor din 1989, cele mai multe cu caracter memorialistic, dar și unele culegeri de documente și chiar sinteze. Revoluția română s-a bucurat de o atenție specială, atât în țară, cât și peste hotare.

Chiar dacă nu există o evidență completă a cărților privind anul 1989 în România, apreciem că numărul acestora depășește 500.

Subiectul nu este și nu poate fi epuizat, întrucât o cercetare sistematică abia a început în 2005, în cadrul Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989. Din multe puncte de vedere, se poate afirma că specialiștii au un câmp larg de investigație, o cercetare aprofundată impunând utilizarea tuturor surselor, de la cele de arhivă, la istoria orală.

Chiar și în stadiul actual, există o bază temeinică pentru scrierea istoriei revoluției române în context internațional. Pentru o cercetare istorică **documentele de arhivă** sunt esențiale. Disputa politică de după 1989 a avut și o parte pozitivă: prin hotărârea Senatului României s-au creat două comisii de anchetă a evenimentelor din decembrie 1989. Prima și-a desfășurat activitatea în anii 1990-1992, sub conducerea lui Sergiu Nicolaescu, iar cea de-a doua între 1992-1996, fiind prezidată de Valentin Gabrielescu. O parte din concluziile primei comisii a fost publicată de Sergiu Nicolaescu¹, iar cea de-a doua de Șerban Săndulescu². Desigur, aceste cărți prezintă o importanță deosebită, dar modul de selecționare a documentelor și, mai ales,

¹ *Cartea Revoluției Române din Decembrie 1989*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999.

² *Lovitura de stat a confiscat revoluția română*, ed. a II-a, București, Editura Omega Press, 1996

interpretarea lor a generat vii dispute. De aceea, pentru istorici este extrem de important să studieze ei înșiși documentele comisiilor respective (rapoarte, declarații, interviuri, casete etc), aflate în arhiva Senatului. O situație similară s-a înregistrat la Parchetele Militare care au adunat numeroase documente, pe care istoricii nu au încă posibilitatea de a le studia integral, deoarece anchetele nu au fost încheiate.

Alte documente importante se află în arhivele Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Interne, Serviciului Român de Informații, Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Ministerului de Externe, în Arhivele Naționale Istorice Centrale (fond *C.C. al P.C.R.*), din care extrem de puține au văzut lumina tiparului.

Reconstituirea evenimentelor din 1989 va putea fi mult mai precisă după deschiderea tuturor arhivelor din România, dar și din Federația Rusă, S.U.A., Franța, Marea Britanie, Germania, Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia ș.a. Legislația arhivistică internă și internațională prevede anumite termene pentru accesul la documente (între 30 – 50 ani, pentru altele chiar și 100 de ani), dar există posibilitatea ca, pe baza aprobării creatorului sau deținătorului de arhivă, acestea să fie reduse. Pe de altă parte, fiecare stat își protejează propriile interese și este greu de presupus că documentele provenind de la serviciile secrete (fie ele americane sau rusești) vor fi puse în curând la dispoziția cercetătorilor.

O certă valoare documentară au **imaginile filmate** în acea perioadă de organele de ordine (Securitate, Miliție), dar și pe diverși amatori, surprinzând activitățile publice (adunări, mitinguri), activitatea unor personalități, afluența mulțimilor spre zona centrală a marilor orașe, ocuparea sediilor instituțiilor de partid și de stat, comportarea revoluționarilor, a armatei și altor structuri de forță. În aceeași categorie se înscriu și **casetele audio**, conținând înregistrările convorbirilor între diferiți lideri politici și militari, ordinele date și rapoartele primite etc.

Multe dintre acestea se află în arhiva radioului și a televiziunii, dar și a multor persoane particulare. Cercetarea lor este la început, iar analiza lor atentă va scoate la iveală fapte inedite, de o semnificație reală. Institutul Revoluției Române din Decembrie '89 a început, din 2006, să-și constituie o arhivă proprie, în care sunt adunate materiale diverse, de la documente scrise, la casete video și audio.

Dintre **documentele publicate** se cuvin a fi menționate cele emise în acea perioadă de organele oficiale. Până la 22 decembrie, sunt de remarcat stenogramele Comitetului Politic Executiv, conferințele cu activul de partid și de stat ținute de Nicolae Ceaușescu, decretele-lege

semnate de președintele Republicii Socialiste România etc. După 20 decembrie 1989 importante sunt documentele revoluției, între care: *Proclamația* Frontului Democratic Român de la Timișoara, *Comunicatul* Frontului Salvării Naționale, decretele adoptate de acest nou organ al puterii de stat³. Multe dintre acestea au fost publicate în presa vremii, în „*Buletinul (Monitorul) oficial*“, precum și în diferite lucrări și studii.

Cuprinzătorul volum (605 pagini) intitulat *Revoluția Română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, purtând semnăturile lui Constantin Sava și Constantin Monac⁴, conține corespondență diplomatică, rapoarte, note informative, sinteze ale organelor de informații, jurnale ale acțiunilor de luptă, înregistrări realizate în iureșul revoluției, fapte relatate de participanți (martori oculari și persoane implicate în evenimentele respective).

Un alt volum, realizat de Dumitru Preda și Mihai Retegan, prezintă contextul internațional și situația României, așa cum sunt reliefate în rapoartele diplomaților români acreditați în diferite capitale europene, precum și în S.U.A.⁵

Valoare de document au și acele **apeluri, manifeste, fluturași** lansati în zilele revoluției, care exprimau, într-o manieră laconică, stări de spirit, uneori disperate, alteori de-a dreptul înflăcărâte. De exemplu, unul dintre elicopterele care a venit la Comitetul Central al P.C.R. în ziua de 22 decembrie 1989 a lansat fluturași prin care populația era avertizată asupra pericolului pierderii integrității teritoriale a României.

În aceeași zi, spre seară, mai multe manifeste anunțau „victoria“ revoluției și adresau populației chemarea „La arme!“

Documentele privind procesul intentat lui Nicolae și Elenei Ceaușescu a preocupat pe mulți ziariști, care au publicat stenograma acestuia⁶. Întreaga problemă privind situația cuplului Ceaușescu la Târgoviște și persoanele implicate au constituit obiectul unor meticuloase investigații ale lui Viorel Domenico⁷.

³ Unele au fost publicate în „Caietele Revoluției“ și în revista „Clio 1989“ editate de Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989

⁴ București, Editura Axioma, 2001

⁵ 1989 *Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene. Documente*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000

⁶ Vezi Manole Auneanu (sub redacția), *Procesul Ceaușeștilor, 25 decembrie 1989. Stenograma integrală și caseta video*, București, Editura Excelsior, 1991.

⁷ *După execuție a nins*, București, Editura Militară, 1992; *Idem, Ceaușescu la Târgoviște. 22 – 25 decembrie 1989*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999

Prin munca stăruitoare a unui harnic colectiv, coordonat de Miodrag Milin, au fost publicate mai multe volume din procesul de la Timișoara, intentat celor vinovați de reprimarea demonstranților; ele oferă informații extrem de utile pentru toți cei interesați de revoluția română⁸.

Presa – vorbită, scrisă și electronică, mass-media în general – constituie o importantă sursă pentru istorici. Aceștia trebuie să aibă în vedere caracterul subiectiv și agitatoric al acesteia, care urmărește să informeze, dar și să creeze stări de spirit, promovând o anumită imagine, uneori în contradicție cu realitatea. În acele zile de decembrie 1989, mass-media a fost extrem de activă. Până la 22 decembrie, regimul de la București a ținut presa sub un control extrem de sever, căutând să acrediteze ideea că întregul popor era strâns unit în jurul lui Nicolae Ceaușescu, pentru ca, după căderea acestuia, el să devină „criminalul dictator“, „asasinul de copii“ etc. În după-amiaza zilei de 22 decembrie a apărut primul ziar al revoluției, sugestiv intitulat „*Libertatea*“. Cu aceeași dată, „*Scânteia*“, care fusese organul C.C. al P.C.R., și-a luat numele de „*Scânteia poporului*“, pentru ca peste două zile să devină „*Adevărul*“. Organul central al Frontului Democrației și Unității Socialiste, „*România liberă*“, și-a menținut titlul și forma grafică, dar s-a adaptat noilor realități, devenind din ce în ce mai radical. Un fenomen similar s-a înregistrat și la nivelul județelor, unde ziarele Comitetelor de partid au devenit „independente“ și chiar „absolut independente“.

Nu s-a întocmit o culegere de articole din presa românească a acelei perioade, poate și pentru că ar fi pus în dificultate prea mulți ziariști, care și-au schimbat brusc, cu 180 de grade, opțiunile politice, din admiratori ai lui Ceaușescu devenind cei mai duri acuzatori ai acestuia.

Oarecum paradoxal, s-au realizat asemenea crestomații din presa italiană⁹, americană și engleză¹⁰, care după 1980 îl critica dur pe liderul român, după ce în anii '70 ai secolului al XX-lea se întrecuse în a-i ridica osanale pentru politica sa de independență față de Moscova.

⁸ *Documente '89. Procesul de la Timișoara*, vol. I și II, Timișoara, Editura Fundației Academia Civică, 2004; vol. III, Timișoara, Editura Mirton, 2005; vol. IV, Timișoara, Editura Mirton, 2006; vol. V, Timișoara, Editura Mirton, 2007; vol. VI, Timișoara, Asociația Memorialul Revoluției, 2008

⁹ *Decembrie '89 în presa italiană. Reportaje, interviuri, comentarii* Selecție de texte și note Nicolae Luca, București, Editura Sempre, 1999

¹⁰ *Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi*, București, Editura Evenimentul, 1991

O importantă sursă pentru cercetarea evenimentelor din 1989 o constituie **emisiunile de radio și de televiziune**. Imaginea lui Ceaușescu în balconul Comitetului Central în ziua de 21 decembrie a făcut înconjurul lumii. Apoi, Televiziunea (devenită „Liberă“) a realizat o performanță unică în lume: transmiterea în direct a unei revoluții. Punerea la dispoziția cercetătorilor a transcrierilor de pe benzile și casetele de radio¹¹ și TV¹² din acele zile, permite o reconstituire, pe zile, ore și minute a evenimentelor din România. Ele redau starea de tensiune și dramatismul, dar și avântul revoluționar, ura împotriva regimului care anima milioanele de români, ampla solidaritate internațională cu aceștia.

Ulterior, făcându-se o analiză „la rece“ a acelor emisiuni, ca și a relatărilor din presă, s-a ajuns la concluzia că a existat o mare doză de manipulare, cu consecințe tragice pentru soarta multor români, inclusiv militari, care au căzut victimă unor teroriști neidentificați¹³.

Memoriile constituie o altă categorie de izvoare pe care istoricii au datoriat să le studieze. Ele au un caracter subiectiv – fiecare relatează evenimentele prin prisma sa, în funcție de locul ocupat și de rolul avut în acel moment –, dar printr-o analiză critică, prin compararea cu alte surse, acestea pot fi un material indispensabil pentru reconstituirea unor fapte concrete și stări de spirit din zilele revoluției.

Dintre liderii politici ai lumii, se remarcă Mihail Gorbaciov, ale cărui memorii sunt menite să justifice *perestroika*, recurgând la discursurile și interviurile pe care le-a acordat în timpul cât s-a aflat în fruntea Uniunii Sovietice¹⁴. Unul dintre principalii săi colaboratori, Aleksandr Iakovlev, și-a expus concepțiile într-o convorbire cu Lilly Marcou¹⁵, dezvăluind modul în care el credea că Uniunea Sovietică va fi salvată. La rândul său, Ministrul de Externe Eduard Șevardnadze a publicat un volum de memorii, intitulat *Opțiunea mea*¹⁶.

¹¹ *E un început în tot sfârșitul... Culegere selectivă din programele radiodifuzate în zilele de 17–25 decembrie 1989*, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998; *Timișoara în arhivele „Europei Libere“*. 17–20 decembrie 1989. Coordonator Miodrag Milin, București, Fundația Academia Civică, 1999

¹² *Revoluția Română în direct*. Coordonator Mihai Tatulici, București, 1990

¹³ *Minciuni mass-media*. Sub redacția lui Gérald de Selys. Traducere Elena Dan, București, Editura Scripta, 1992

¹⁴ *Memorii*. Traducere de Radu Pontbriandt. Ediție Dan Petre, București, Editura Nemira, 1994

¹⁵ *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică*. Convorbire cu Lilly Marcou. Traducere de Lander Grigoriu, București, Editura Humanitas, 1991

¹⁶ *Opțiunea mea*. Traducere din limba rusă de Virgil Constantinescu, București, Editura Presa Națională, 2003

Mai mulți revoluționari români și-au publicat memoriile, au exprimat puncte de vedere asupra evenimentelor respective, au adunat documente pe care le-au încredințat tiparului. Astfel, Claudiu Iordache – unul dintre liderii revoluției de la Timișoara, vicepreședinte al Frontului Democratic Român – a publicat mai multe cărți în care a evocat evenimentele din decembrie 1989, contextul în care ele au avut loc, spiritul de jertfă al revoluționarilor și evoluția României la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea¹⁷.

Extrem de laborios s-a dovedit a fi Ion Iliescu – președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale – care a prezentat pe larg revoluția română, privită în ansamblul general al istoriei României și al evoluției raportului de forțe pe plan internațional, a procesului de globalizare, specific sfârșitului de secol XX, precum și a perspectivelor omenirii în era post-industrială¹⁸.

Dumitru Mazilu – prim-vicepreședinte al Consiliului F.S.N. – a publicat mai multe cărți cu caracter memorialistic, avansând puncte de vedere sensibil diferite (de la „revoluția furată“ la „revoluția autentică“)¹⁹.

Petre Roman – membru al Consiliului F.S.N. și cel dintâi șef de guvern de după revoluție – și-a expus poziția în două cărți, stăruind asupra luptei sale pentru democrație²⁰.

Vechiul stalinist Silviu Brucan, devenit oponent al regimului Ceaușescu și „ideolog“ al revoluției, și-a publicat memoriile în două cărți, cu subtitluri sugestive: *Generația irosită* și *Între două revoluții*²¹.

¹⁷ *Isus s-a născut la Timișoara. Decembrie '89*, Timișoara, Editura Helicon, 1994; *România pierdută*, București, Editura Irini, 1995; *Singur între români*, București, Editura Irini, 1997; *O Românie de câștigat sau o națiune în descompunere*, București, Editura Irini, 2006

¹⁸ *Revoluția Română*, București, Presa Națională, 2001; *Revoluția trăită. Stenograma convorbirii cu membrii Comsiei Senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989*, București, Editura Publicațiilor pentru Străinătate, 1995; *Revoluție și reformă*, București, Editura Enciclopedică, 1994; *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, București, Editura Enciclopedică, 2004

¹⁹ *De la totalitarism la libertate. Revoluția furată. Memoriu pentru țara mea*, București, Editura Cozia, 1991; *Dumitru Mazilu în dialog cu Vasile Popa. Calvarul virtuții*, Timișoara, Editura Aura, 2002

²⁰ *Libertatea ca datorie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994; *Față în față cu Petre Roman. 9 convorbiri cu Vartan Arachelian*, București, Editura Cartea Românească, 1996

²¹ *Generația irosită. Memorii*, București, Editurile Univers și Calistrat Hogaș, 1992; *De la capitalism la socialism și retur. O biografie între două revoluții*. Ediție îngrijită de Alexandru Singer, București, Editura Nemira, 1998

Doi membri ai Consiliului F.S.N., Alexandru Bârlădeanu (fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri) și Corneliu Mănescu (fost ministru de Externe) și-au depănat amintirile în cadrul unor interviuri cu Lavinia Betea²².

Regizorul și actorul Sergiu Nicolaescu, membru în Consiliul F.S.N. constituit la 22 decembrie 1989, a depus o impresionantă muncă de documentare, valorificând nu numai propria experiență de participant la revoluție, ci și materialele adunate de Comisia senatorială al cărei președinte a fost. Pe această bază a publicat mai multe lucrări de referință, extrem de utile pentru reconstituirea evenimentelor din decembrie 1989²³.

Situația de la Televiziunea Română, mai ales din Studioul 4, care a transmis revoluția în direct, a fost relatată pe larg de Teodor Brateș, cel care a coordonat emisiunile urmărite cu sufletul la gură de milioanele de telespectatori din țară și din străinătate²⁴.

Alți revoluționari binecunoscuți – între care Lorin Fortuna și Gelu Voican-Voiculescu – au acordat interviuri și au publicat articole despre evenimentele la care au participat, unele strânse în volume împreună cu ale altora²⁵. Pentru evenimentele de la Timișoara o reală importanță au lucrările semnate de Costel Balint²⁶, Gheorghe Secheșan²⁷, Titus Suciuc²⁸, Mariana Cernicova²⁹, Marius Mioc³⁰.

²² Alexandru Bârlădeanu *despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997; *Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Iași, Editura Polirom, 2001

²³ *Revoluția. Începutul adevărului. Un raport personal*, București, Editura Topaz, 1995; *Cartea Revoluției Române. Decembrie '89*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999; *Lupta pentru putere, decembrie '89*, București, Editura All, 2005

²⁴ *Explozia unei clipe. 22 decembrie 1989. O zi în studioul 4*, București, Editura Scripta, 1992; *Trilogia Revoluției Române în direct. Câteva zile dintr-o viață. 22–24 decembrie 1989*, 3 vol., București, Editura Economistul, 2004

²⁵ D. Marcu, *Moartea Ceaușeștilor dezvăluită de Gelu Voican-Voiculescu și Victor Atanasie Stănculescu*, București, Editura Excelsior, 1991

²⁶ *1989. Timișoara în decembrie*, Editura Helicon, 1992; *1989 – Legiunea Revoluției Timișoara*, Editura Brumar, 2005

²⁷ *Timișoara, 17 după 16, Timișoara*. Editura Artpress, 2006

²⁸ *Reportaj cu sufletul la gură (Traseele Revoluției)*, Timișoara, Editura Facla, 1990; *Lumea bună a balconului*, București, Editura IRRD, 2008

²⁹ *Noi suntem poporul (Timișoara, decembrie 1989)* Reșița, Editura Inter Graf, 2004

³⁰ *Revoluția din Timișoara așa cum a fost*, Timișoara, Editura Brumar, 1997; *Revoluția din 1989 pe scurt*, Timișoara, Editura Artpress, 2006

Evenimentele de la radio au fost relatate de mai mulți lucrători din această instituție, în lucrarea *Timpul care a învins teama. Decembrie 1989-Decembrie 2007*³¹.

Dintre generalii care au jucat un rol de seamă în decembrie '89 se detașează Victor Atanasie Stănculescu și Ștefan Gușă. Ambii și-au expus punctele de vedere în cadrul unor interviuri publicate în presă, dar și în lucrări de sine stătătoare. Stănculescu, într-o amplă discuție cu Dinu Săraru³², în timp ce activitatea lui Ștefan Gușă a fost reliefată de fiica sa, care i-a adunat cuvântările rostite în acele zile, interviurile acordate, declarația de martor în „procesul Timișoara“, audierea la Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie '89; a rezultat o carte, intitulată *Condamnat la adevăr*, publicată la 10 ani de la moartea generalului³³. O interesantă lucrare memorialistică a publicat viceamiralul (r) Ștefan Dinu, șeful serviciului secret de Informații Militare.³⁴

Unii dintre foștii lideri comuniști, implicați în procesul C.P.Ex. (Comitetul Politic Executiv), și-au scris memoriile. Se remarcă Dumitru Popescu³⁵, Silviu Curticeanu³⁶, Ion Coman³⁷ care s-au aflat în preajma lui Ceaușescu, în decembrie 1989, oferind elemente interesante nu numai asupra modului cum acționa liderul român, dar și a stării de spirit existentă la nivelul cel mai înalt de conducere a României.

Mai mulți ofițeri de securitate – condamnați pentru implicarea lor în reprimarea revoluționarilor – și-au publicat memoriile. Între aceștia, Filip Teodorescu³⁸ și Radu Tinu³⁹, care s-au referit mai ales la acțiunile unor agenți străini infiltrați în rândul manifestanților de la Timișoara.

³¹ Ediție alcătuită de Pușa Roth, București, Editura Ars Longa, 2008

³² *Dinu Săraru în dialog cu Victor Atanasie Stănculescu. Generalul Revoluției cu piciorul în ghișe. Interviu – fișe pentru un posibil roman*, București, Editura RAO, 2005

³³ Daniela Veronica Gușă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. Generalul Ștefan Gușă*, București, Editura RAO, 2004

³⁴ Viceamiralul (r) Ștefan Dinu, *Condamnat la discreție*, București, Editura Nerverland, 2009

³⁵ *Un fost lider comunist se destăinuie. Am fost și cioplitor de himere*. Convorbire realizată de Ion Tecșa, ziarist, București, Editura Expres, 1994; *Eclipsă în cetatea soarelui*, București, Editura Globus, 1996.

³⁶ *Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*, București, Editura Albatros, 2000

³⁷ *Omul se duce, faptele rămân. Istoria însă le va analiza*. București, Editura Meditații, 2007

³⁸ *Un risc asumat. Timișoara, decembrie 1989*, București, Editura Viitorul Românesc, 1992

³⁹ *Timișoara... no comment*, București, Editura PALO, f.a.

Pentru reconstituirea evenimentelor recente, un rol important îl are **istoria orală**, relatarea martorilor; evident, asemenea înregistrări trebuie analizate în spirit critic, știut fiind faptul că, de regulă, există tentația subiectivă a exagerării meritelor proprii și a ocultării momentelor neconvenabile (de exemplu, este foarte greu de presupus că un comandant militar va recunoaște că, din proprie inițiativă, a ordonat să se tragă în manifestați, sau un director de penitenciar că i-a maltratat pe arestați; după cum nu cred că, dintre miile de manifestați care au intrat în sediul Comitetului Central, se va găsi vreunul care să recunoască faptul că a devalizat fișete sau că a sustras bunuri aflate în birourile foștilor demnitari).

Autorul lucrării de față a avut lungi discuții cu revoluționari (el însuși fiind un „martor“ al evenimentelor din București), dar și cu persoane care au ocupat funcții importante până la 22 decembrie 1989 și după această dată, pe care le-a fructificat pe parcursul paginilor care urmează.

Alături de aceste surse, cu caracter de izvoare, istoricii au la dispoziție diferite **lucrări**, unele scrise de nespecialiști, dar care au o anumită bază documentară și exprimă puncte de vedere interesante.

Gama aprecierilor este extrem de largă, iar documentele sunt folosite pentru a demonstra un anumit punct de vedere. Cel mai adesea politica sau opțiunea politică de după 1989 a autorităților a avut un rol important. Ruxandra Cesereanu, într-o interesantă lucrare intitulată *Decembrie 1989. Deconstrucția unei revoluții*⁴⁰, a făcut o clasificare a interpretărilor privind acest eveniment: 1) interpreții revoluției pure (puriștii) care la rândul lor sunt de două tipuri: puriștii revoluționari și puriștii oportuniști – care susțin teza revoluției „pur și simplu“; 2) interpreții ipotezei complotului, care și ei se împart în două categorii, unii punând accent pe complotul extern, iar alții pe complotul intern – lovitură de stat sau puci; 3) interpreții gen „coctei“ care susțin că a fost un hibrid de revoluție combinată cu o lovitură internă de stat și un complot extern.

Mulți ziariști, scriitori, critici literari nu au rezistat tentației de a scrie despre revoluția din decembrie 1989. O interesantă carte a semnat Vartan Arachelian despre „personajele“ Revoluției⁴¹, prin transcrierea de pe bandă a convorbirilor pe care le-a avut cu acestea într-o emisiune

⁴⁰ Iași, Editura Polirom, 2004

⁴¹ *În fața Dumneavoastră. Revoluția și personajele sale*, București, Editura Nemira, 1998